

ΠΡΑΞΗ:

**«ΘΑΛΗΣ-ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-
Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής
και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας»**

Κωδικός MIS380421

ΥΠΟΕΡΓΟ:

**«Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής
δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας»
και α/α «01»**

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ:

**«Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» (Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ.) 2007-2013
Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων**

ΛΕΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 11:

**«Ενίσχυση του ανθρώπινου κεφαλαίου για την προαγωγή της έρευνας και της
καινοτομίας στις 3 Περιφέρειες Σταδιακής Εξόδου»**

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ:

«ΘΑΛΗΣ»

Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (Ε.Κ.Τ.) και από εθνικούς πόρους, μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.) του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων

Παραδοτέο

Παραδοτέο Π4.2.1: Ερευνητική έκθεση με αναλυτικούς πίνακες και χάρτες – οδηγίες χρήσης για ΥΔ 2.2, 4.3 και 5.2
Υποδράση 4.2: Αναζήτηση / καταγραφή / χαρτογράφηση πετυχημένων περιπτώσεων τοπικών πρωτοβουλιών στο σύνολο της χώρας
Δράση 4: Μελέτες περιπτώσεων τοπικών πρωτοβουλιών

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Συντάκτες: Σκορδίλη Σοφία, Μπεόπουλος Νικόλαος, Αρτελάρης Παναγιώτης,
Μελισσοουργός Γεώργιος

Για την εκπόνηση του παραδοτέου απασχολήθηκαν τα κάτωθι μέλη της ομάδας έργου :

ΜΕΛΗ ΚΥΡΙΑΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ (Κ.Ε.Ο.)

ΣΚΟΡΔΙΛΗ ΣΟΦΙΑ

ΜΠΕΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΜΕΛΗ ΟΜΑΔΑΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ (Ο.Ε.Σ.)

ΑΡΤΕΛΑΡΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΜΕΛΙΣΣΟΥΡΓΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Θεσσαλονίκη, 30/11/2015

1

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ερευνητικό Πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ

Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας.

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Σκορδίλη Σοφία

Μπεόπουλος Νικόλαος

Αρτελάρης Παναγιώτης

Μελισσουργός Γεώργιος

Δ4. Μελέτες περιπτώσεων τοπικών πρωτοβουλιών

Παραδοτέο Π4.2.1: Ερευνητική έκθεση με αναλυτικούς πίνακες και χάρτες - οδηγίες χρήσης για ΥΔ 2.2, 4.3 και 5.2

2

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Ε.Π. «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» 2007/13 – **ΘΑΛΗΣ**

Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: η περίπτωση της Ελλάδας

Παν. Μακεδονίας (συντ.) - ΑΠΘ - Πάντειο – Χαροκόπειο

**Π.Ε.4: ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ:
ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

**Π4.2.1: Ερευνητική έκθεση με αναλυτικούς πίνακες και χάρτες – οδηγίες
χρήσης για ΥΔ 2.2, 4.3 και 5.2**

**Υπο-δράση 4.2: Αναζήτηση / καταγραφή / χαρτογράφηση πετυχημένων
περιπτώσεων τοπικών πρωτοβουλιών στο σύνολο της χώρας**

Δράση 4: Μελέτες περιπτώσεων τοπικών πρωτοβουλιών

Ερευνητική Ομάδα Χαροκόπειου Πανεπιστημίου

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Εισαγωγή

Η πρόσφατη βιβλιογραφία που εξετάζει τις περιφερειακές ανισότητες και πολιτικές στην Ελλάδα σπάνια αναφέρεται στο πραγματικό τοπίο της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας των περιφερειών. Οι αναλύσεις συνήθως εξαντλούνται στον αφηρημένο κόσμο των αριθμών και περιορίζονται σε παραθέσεις και επεξεργασίες σειρών ποσοτικών δεδομένων. Συχνά δε τα στατιστικά στοιχεία είναι χρονικά και εννοιολογικά ξεπερασμένα και δεν αντιστοιχούν στο κατάλληλο επίπεδο χωρικής αναφοράς. Είναι φανερό ότι οι αναλύσεις με στοιχεία 3ετίας / 4ετίας, ή ακόμη και παλιότερα, ακόμη δεν είναι διαθέσιμα τα περισσότερα στοιχεία της τελευταίας Απογραφής Πληθυσμού, ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011, σε περιφερειακό επίπεδο, περιγράφουν μια πραγματικότητα που έχει ελάχιστη σχέση με τη βαθιά ύφεση του 2013.

Η Έρευνα Πεδίου που εκπονείται στα πλαίσια του Π.Ε.4 από την ομάδα του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου φιλοδοξεί να συμβάλλει στην κάλυψη αυτού του σημαντικού κενού φέρνοντας στο φως στοιχεία από τον πραγματικό κόσμο της τωρινής οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας των περιφερειών.

Οι εργασίες του Πακέτου Εργασίας 4.2 εντάσσονται σε τρεις διαδοχικές φάσεις. Η ολοκλήρωση κάθε φάσης ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την έναρξη της επόμενης αφού το παραγόμενο αποτέλεσμα κάθε φάσης αποτελούσε την εισροή για επεξεργασία στα πλαίσια της επόμενης. Αντικείμενο της πρώτης φάσης ήταν η αποσαφήνιση βασικών εννοιών και ο ορισμός κριτηρίων επιλεξιμότητας φορέων και πρωτοβουλιών/δραστηριοτήτων για περαιτέρω μελέτη. Στη διάρκεια της δεύτερης φάσης, με βάση αυτά τα κριτήρια επιλεξιμότητας τα οποία εξειδικεύτηκαν ακόμη περισσότερο, έγινε συστηματική αναζήτηση και φιλτράρισμα περιπτώσεων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον. Τέλος, στη διάρκεια της τρίτης φάσης οριστικοποιήθηκε ο κατάλογος των καταγεγραμμένων περιπτώσεων, ομαδοποιήθηκαν σε ειδικότερες κατηγορίες και χαρτογραφήθηκαν ψηφιακά με τη χρήση Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών.

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Επιλέξιμες δραστηριότητες

Ένα ευρύτατο φάσμα φορέων αναλαμβάνει ποικίλες πρωτοβουλίες/δραστηριότητες με σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των τόπων/περιφερειών. Στο αρχικό στάδιο της Έρευνας είναι απαραίτητο να προδιαγραφούν κριτήρια επιλεξιμότητας τόσο των φορέων όσο και των δραστηριοτήτων/πρωτοβουλιών προκειμένου να αναζητηθούν επιλέξιμες περιπτώσεις για περαιτέρω μελέτη.

Σύμφωνα με την ερευνητική πρόταση η Έρευνα Πεδίου θα εστιάσει σε πρωτοβουλίες κοινωνικών δρώντων σε τοπικό επίπεδο που έχουν θετική συμβολή στην τοπική ανάπτυξη.

Ποιοί κοινωνικοί δρώντες;

Σε τοπικό επίπεδο δραστηριοποιείται ένα ευρύτατο φάσμα φορέων με πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά, περιθώρια δράσης, δυνατότητες χρηματοδότησης και παρέμβασης. Μεμονωμένοι επιχειρηματίες, το κεντρικό και αποκεντρωμένο κράτος (π.χ. Υπουργεία, φορείς παροχής εκπαίδευσης και περίθαλψης, περιφερειακή διοίκηση, τοπική αυτοδιοίκηση), φορείς της κοινωνικής οικονομίας, συνεταιρισμοί, συλλογικότητες, κ.α.

Η Έρευνα θα επικεντρωθεί στις δραστηριότητες των κοινωνικών δρώντων σε τοπικό επίπεδο. Οι κοινωνικά δρώντες μπορεί να είναι είτε μεμονωμένοι πολίτες (π.χ. επιχειρηματίες, επενδυτές, νεοφερμένοι κάτοικοι, μέντορες) είτε συλλογικότητες (π.χ. πολιτικά κόμματα, συνδικάτα, συνεταιρισμοί, κοινωνικά κινήματα). Σε αντιδιαστολή με τις προκαθορισμένες δομές που θέτουν δεσμευτικά όρια δράσης, οι κοινωνικά δρώντες έχουν την ικανότητα να αναλάβουν δράσεις και πρωτοβουλίες που μπορεί να αλλάξουν τον κόσμο που ζούμε με πολλούς μη προδιαγεγραμμένους τρόπους, ανάλογα με τις επιλογές τους και τα περιθώρια δράσης που έχουν.

Η Έρευνα Πεδίου λοιπόν, σε πλήρη εναρμόνιση με το κεντρικό ερευνητικό αντικείμενο, εστιάζει στο ρόλο του τοπικού ανθρώπινου παράγοντα. Άρα μια σειρά δραστηριότητες με σημαντική συμβολή στην τοπική ανάπτυξη αναγκαστικά εξαιρούνται. Ειδικότερα, δεν αποτελούν επιλέξιμες δράσεις για μελέτη το σύνολο των

δραστηριοτήτων της κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης (π.χ. Υπουργεία, Περιφερειακή Διοίκηση) καθώς και βασικές τεχνικές και κοινωνικές υποδομές που σχεδιάζονται ή έχουν κατασκευαστεί από το κράτος. Είναι φανερό ότι ενώ διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην τοπική/περιφερειακή ανάπτυξη, δημιουργούν τοπική απασχόληση και ζήτηση και συγκρατούν τον τοπικό πληθυσμό, δεν έχουν δημιουργηθεί από τοπικούς δρώντες αλλά υπάγονται στις δομές και τους σχεδιασμούς του κρατικού μηχανισμού. Αντίθετα έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και θα μελετηθούν σημαντικές πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει η πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση για την άμβλυνση των συνεπειών της κρίσης σε αρκετές περιοχές της χώρας.

Ποιες τοπικές δραστηριότητες/ πρωτοβουλίες;

Παραγωγικές ιδιωτικές επιχειρήσεις κάθε είδους, μεγέθους και κλάδου (αγροτικές, βιομηχανικές, εμπορικές και παροχής υπηρεσιών) που δραστηριοποιούνται τοπικά αποτελούν αντικείμενο έρευνας. Οι επενδύσεις που δεν προέρχονται από τοπική πρωτοβουλία, αναφερόμαστε σε επιχειρήσεις που η χωροθέτηση τους στην ευρύτερη περιοχή γίνεται με απόφαση / δράση μη-ντόπιων που είχαν να επιλέξουν μεταξύ πολλών άλλων περιοχών και θεώρησαν ότι η συγκεκριμένη θέση είναι η πλέον προσοδοφόρα, αποτελούν αντικείμενο έρευνας αλλά εξετάζονται από συγκεκριμένη οπτική γωνία. Οι επιχειρήσεις αυτές δεν εξετάζονται αυτόνομα αλλά μας ενδιαφέρει η εμπέδωση τους στην περιοχή που δραστηριοποιούνται και οι διασυνδέσεις που αναπτύσσουν με την τοπική οικονομία.

Επίσης, η ερευνητική ομάδα συμφώνησε από την αρχή ότι εκτός από τις παραγωγικές επενδύσεις, η Έρευνα Πεδίου είναι σκόπιμο να περιλάβει και τοπικές κοινωνικές πρωτοβουλίες και κινήματα, που έχουν αναπτυχθεί ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Μας ενδιαφέρουν τα θετικά/ αρνητικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα από τις παραγωγικές επενδύσεις και κυβερνητικές πολιτικές που κινητοποιούν τοπικά κοινωνικούς δρώντες όπως π.χ. η δημιουργία επιχειρήσεων από εργαζόμενους στις αρχικές επιχειρήσεις (spill-over), η λειτουργία σε εθελοντική βάση μονάδων υγείας, η δημιουργία ρύπανσης από μια βιομηχανία ή η καταπάτηση του αιγιαλού από τουριστικές επιχειρήσεις και πως αντιμετωπίζονται. Οι πρωτοβουλίες/δράσεις αυτές μπορεί να μη λύνουν μακροχρόνια προβλήματα περιφερειακών ανισοτήτων ωστόσο

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

σηματοδοτούν αλλαγές σε στάσεις/νοοτροπίες που μακροπρόθεσμα μπορεί να αποδειχτούν σημαντικές για την τοπική ανάπτυξη.

Πώς αποτιμάται η θετική συμβολή των δραστηριοτήτων;

Η αποτίμηση της επιτυχίας των επιχειρήσεων και της τοπικής ανάπτυξης αποκλειστικά με στοιχεία οικονομικής αποδοτικότητας (κέρδη, αύξηση πωλήσεων, αύξηση ενεργητικού για τις επιχειρήσεις, αύξηση ΑΕΠ για τις τοπικές οικονομίες) δεν είναι ικανή να αποδώσει τη σύνθετη πραγματικότητα και δεν οδηγεί σε ασφαλή συμπεράσματα. Η φυσική παρουσία κερδοφόρων μονάδων δεν αποτελεί ασφαλή ένδειξη για την ανάπτυξη της περιοχής. Κερδοφόρες μονάδες μπορούν να έχουν ελάχιστη ή/και αρνητική (π.χ. περιβαλλοντική επιβάρυνση) συμβολή στην τοπική ανάπτυξη.

Επίσης η προσέλκυση μεγάλων παραγωγικών επενδύσεων δεν εξασφαλίζει απαραίτητα επιτυχία. Η εμπειρία έχει δείξει ότι η κυρίαρχη άποψη για τη συμβολή των μεγάλων επενδυτικών σχεδίων στην τοπική ανάπτυξη είναι σαφέστατα υπερεκτιμημένη. Συχνά οι μεγάλες επιχειρήσεις δεν αναπτύσσουν ισχυρές διασυνδέσεις με την περιοχή εγκατάστασης τους. Προσπερνούν τους τόπους εγκατάστασης τους είτε γιατί ποτέ δεν ήταν στις προθέσεις τους να αναπτύξουν δεσμούς με την περιοχή εγκατάστασης είτε γιατί η περιοχή εγκατάστασης δεν εξυπηρετεί πλέον τον αρχικό σκοπό εγκατάστασης. Οι αδυναμίες αυτές με κανένα τρόπο δεν υπονοούν ότι οι παραδοσιακές μικρές επιχειρήσεις, παρά τα προφανή τους πλεονεκτήματα, οδηγούν αυτόματα σε τοπική ανάπτυξη.

Αυτήν την περίοδο, η συζήτηση για τις αδυναμίες των παραδοσιακών οικονομικών δεικτών να παρέχουν σαφείς ενδείξεις για το επίπεδο ανάπτυξης των περιφερειών και την εκτίμηση της συμβολής τοπικών πρωτοβουλιών στην ανάπτυξη, ευρίσκεται στο επίκεντρο της μελέτης πολλών κοινωνικών επιστημόνων. Ενώ όμως παρατηρείται ομοφωνία σχετικά με τις αδυναμίες των δεικτών η συζήτηση δεν έχει καταλήξει σ' ένα αξιόπιστο σύστημα εναλλακτικών δεικτών.

Ένα από τα βασικά ζητούμενα του ερευνητικού προγράμματος είναι να συμβάλει σ' αυτήν τη συζήτηση και να προσδιορίσει τα βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να πληροί μια επιχειρηματική πρωτοβουλία στη σημερινή συγκυρία της Ελλάδας της

7

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

κρίσης προκειμένου να εξασφαλίσει μακροπρόθεσμη τοπική ανάπτυξη. Προς το παρόν είναι φανερό ότι η αποτίμηση της «θετικής συμβολής» των δράσεων σε τοπικό επίπεδο δεν πρέπει να αποτιμάται (μόνο) με δείκτες οικονομικής αποδοτικότητας αλλά να συνυπολογίζει και τις επιπτώσεις στην αιεφόρο ανάπτυξη, τη διατήρηση των πόρων, τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και λοιπών κοινωνικών παραμέτρων. Επιτυχία είναι μόνο μια κερδοφόρος επένδυση; η καλή και αποδοτική λειτουργία ενός δήμου; η συγκράτηση/αύξηση πληθυσμού και η δημιουργική παραμονή των νέων; κ.α. Η πρέπει να θεωρούμε ως «επιτυχία» και τη διατήρηση έπειτα από αγώνες ενός βιότοπου, τη χαμηλών τόνων εναλλακτική ανάπτυξη σε εθνικά πάρκα, τη λειτουργία ενός κοινωνικού ιατρείου, κ.α.;

Διαδικασία αναζήτησης – καταγραφής επιλέξιμων περιπτώσεων

Σε δεύτερη φάση, όλα τα μέλη της ομάδας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου έκαναν συστηματική αναζήτηση για περιπτώσεις που συγκεντρώνουν τα κριτήρια επιλεξιμότητας. Η ομάδα του ΧαΠ συναντήθηκε επανειλημμένα προκειμένου μέσα από ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών να δοθούν λύσεις σε αμφισβητούμενα ζητήματα και να οριστούν τα κριτήρια επιλεξιμότητας με μεγαλύτερη σαφήνεια.

Η προηγούμενη ερευνητική εμπειρία μελών της ομάδας σε ζητήματα τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης αποτέλεσε την αρχική δεξαμενή περιπτώσεων. Παράλληλα, έγινε συντονισμένη ηλεκτρονική αναζήτηση με λέξεις – κλειδιά και για το χρονικό διάστημα 2010-13 σε δικτυακούς τόπους έγκυρων πολιτικών και οικονομικών εφημερίδων πανελληνίας ή/και περιφερειακής εμβέλειας καθώς και αναζήτηση με λέξεις–κλειδιά σε ψηφιακή μηχανή αναζήτησης. Επίσης, μέλη της ομάδας συνέλλεξαν επιπλέον πληροφορίες από τηλεφωνικές επικοινωνίες με στοχευμένους πληροφοριοδότες (μέλη αντίστοιχων ερευνητικών ομάδων, μέλη ΜΚΟ, τοπικά επιμελητήρια, μελετητές).

Βασική επιλογή της ομάδας ήταν η δημιουργία ενός λειτουργικού και διαχειρίσιμου αρχείου περιπτώσεων. Σκόπιμα λοιπόν, οι καταγραφές επιλέχτηκαν με συστηρ'τητα και περιορίστηκαν σε επιλεγμένες πρωτοβουλίες / δραστηριότητες που αποδεδειγμένα ικανοποιούν όλα τα κριτήρια επιλεξιμότητας.

Σκοπός της Έρευνας Πεδίου είναι η μελέτη τοπικών πρωτοβουλιών με θετική συμβολή στην τοπική ανάπτυξη. Ωστόσο, η αναζήτηση δεν περιορίστηκε μόνο σε πετυχημένες πρωτοβουλίες αλλά και καταχωρήθηκε και ένας αριθμός αποτυχημένων περιπτώσεων προκειμένου να εξεταστούν σε βάθος οι παράγοντες που οδήγησαν σε αποτυχία.

Τα αποτελέσματα των πρώτων αναζητήσεων καταγράφηκαν σε δυο αρχεία του προγράμματος επεξεργασίας λογιστικών φύλλων Excell. Το πρώτο αρχείο περιλάμβανε τις περιπτώσεις των παραγωγικών επενδύσεων. Το δεύτερο αρχείο έχει μεγαλύτερο βαθμό ανομοιογένειας και περιλαμβάνει δραστηριότητες που εντάσσονται στον τρίτο τομέα της οικονομίας, κοινωνικά δίκτυα και κινήματα.

Η καταγραφή των περιπτώσεων του δεύτερου αρχείου είναι κατά βάση περιγραφική. Στο αρχείο επιχειρήσεων / δράσεων ιδιωτών έγινε προσπάθεια να καταγραφούν τα εξής στοιχεία που αναφέρονται στους τίτλους των στηλών των λογιστικών φύλλων:

- Επωνυμία
- Χωροθέτηση
- Δραστηριότητα
- Κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα
- Στοιχεία Επικοινωνίας

Επίσης για τις περισσότερες περιπτώσεις δημιουργήθηκε ψηφιακό ή/και αναλογικό (αποκόμματα δημοσιευμάτων, φυλλάδια επιχειρήσεων,...) αρχείο με δημοσιεύματα, ερευνητικές εκθέσεις, στοιχεία δραστηριότητας επιχειρήσεων, κ.α.

Σημειώνεται ότι και τα δυο αρχεία περιλαμβάνουν συγκεκριμένες επιχειρήσεις / δραστηριότητες καθώς και πιο γενικές κατηγορίες (π.χ. εφαρμογές ηλεκτρονικού εμπορίου από μικρές επιχειρήσεις του αγρο-τροφικού τομέα). Σε αρκετές περιπτώσεις η καταγραφή περιορίστηκε στο γενικό επίπεδο της δραστηριότητας είτε γιατί δεν γνωρίζαμε σχετικές επιχειρήσεις σ' αυτό το πρώιμο στάδιο της έρευνας, είτε, πιο συχνά, δεν γνωρίζαμε ποια/ες από πολλές σχετικές επιχειρήσεις έχει ειδικό ενδιαφέρον και πρέπει να προστεθούν στη βάση.

Η ομάδα του Χαροκόπειου δεν έδρασε αυτόνομα και αποκομμένα από την ευρύτερη ερευνητική ομάδα. Η ομάδα συντονισμού του προγράμματος

ενημερώνονταν τακτικά. Επίσης, στο ενδιάμεσο της διαδικασίας μέλος της ομάδας μετέβη στη Θεσσαλονίκη και παρουσίασε την ενδιάμεση έκθεση του ΠΕ4.2 στους υπεύθυνους των ομάδων του προγράμματος. Η ανταπόκριση τους ήταν πολύ θετική και έκαναν σημαντικές παρατηρήσεις που ελήφθησαν υπόψη από την ομάδα του ΧαΠ.

Τελική επιλογή και ομαδοποίηση των δράσεων

Το τελικό στάδιο της εκπόνησης του ΠΕ 4.2 περιλάμβανε τρεις σημαντικές δράσεις: 1) οριστικοποιήθηκε ο κατάλογος των τοπικών πρωτοβουλιών / δράσεων, 2) το σύνολο των καταχωρημένων δράσεων ομαδοποιήθηκε σε δυο γενικές κατηγορίες και ειδικότερες υποκατηγορίες και γ) χαρτογραφήθηκαν οι επιμέρους περιπτώσεις σε 4 ειδικούς και ένα συνολικό χάρτη. Η χαρτογράφηση έγινε με τη χρήση του λογισμικού Arc GIS με βάση τα δυο τελικά αρχεία καταγραμμένων περιπτώσεων Excell.

3.1 Επιχειρήσεις – δραστηριότητες ιδιωτών

Πίνακας 1: Επιχειρήσεις – δραστηριότητες Ιδιωτών

	Επωνυμία	Χωροθέτηση	Δραστηριότητα	Κεντρικά ερωτήματα
A.1	COCO-MAT	ΒΙΠΕ Ξάνθης	Βιομηχανία λευκών ειδών, επίπλων	Υπεργολαβίες στην περιοχή, εξαγωγές, το εργοστάσιο στη Κίνα
A.2	DOPPLER	Πολύκαστρο Κιλκίς	βιομηχανία ανελκυστήρων	Έντονη εξαγωγική δραστηριότητα, δίκτυα αντιπροσώπων στην Ευρώπη
A.3	KOPPEΣ	Αθήνα	βιολογικά καλλυντικά	Έντονη εξαγωγική δραστηριότητα, η αναζωογόνηση καλλιεργειών αρωματικών φυτών στις Κυκλάδες
A.4	Cluster	Ήπειρος	παραγωγή φέτας και λοιπών γαλακτοκομικών	Καταγραφή επιχειρήσεων, συνεργασιών,
A.5	Cluster	Αμβρακικός κόλπος	ιχθυοκαλλιέργεια	Καταγραφή επιχειρήσεων, είδος συνεργασιών

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

A.6	Cluster	Καστοριά	γούνα	Η πλέον αντιπροσωπευτική περιοχή βιομηχανικό-σύστημα στη χώρα
A.7	Vamma Del Sol	Κρύα Βρύση Πέλλας	παραγωγή πούρων	Γιατί φαίνεται ότι πέτυχε μια μικρή ιδιωτική επιχείρηση εκεί που απέτυχε η Δημοτική Επιχείρηση
A.8	τοπικό τουριστικό ηγεμονικό μπλοκ	Ρόδος	Ξενοδοχειακές επιχειρήσεις	η συμβολή του στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής και της πόλης
A.9	Δασκαλαντωνάκης	Ρέθυμνο, Κρήτη	Ξενοδοχείο	Το σύστημα προμήθειας τοπικών κηπευτικών από τα ξενοδοχεία του ομίλου
A.10	Costa Navarino		Ξενοδοχείο	Η επίδραση της μονάδας στις επιχειρήσεις και την τουριστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής
A.11	Unilever	Γαστούνη Ηλείας	Αγρο-τορφική ΔΕ	παραγωγή τοματοχυμού στην Ηλεία, πώς εξελίσσεται στο σύστημα της συμβολαιακής γεωργίας μετά τη βαθμιαία απόσυρση των επιδοτήσεων της ΚΑΠ
A.12	Nestle	Πλατύ Ημαθίας	Αγρο-τορφική ΔΕ	Το σύστημα συμβολαιακής κτηνοτροφίας που εφαρμόζει η επιχείρηση
A.13	Τοπικές αγροτικές εκμεταλλεύσεις και χυμοποιείες	Αργολίδα	Χυμοποίηση πορτοκαλιών	Ποια είναι η σύνδεση τους με τον τόπο παραγωγής των πορτοκαλιών; Πώς εντάσσονται σε ευρύτερες αλυσίδες προμήθειας;
A.14	Κάμπος Χίου ΑΕ	Χίος	Χυμοποίηση εσπεριδοειδών	Πώς είναι οικονομικά αποδοτική μια μονάδα παραγωγής τοπικών προϊόντων με τόσο μεγάλο κόστος διανομής; Πόσο τοπικά είναι τα προϊόντα που χρησιμοποιεί;
A.15	Ελληνική Σπιρουλίνα	Θερμοπηγή Σιδηροκάστρου	παραγωγή σπιρουλίνας	Προβλήματα προσαρμογής της καλλιέργειας στην Ελλάδα,

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

				δυσκολίες έναρξης της επιχείρησης, τοποθέτηση στην αγορά
A.16		Αινανή Κοζάνης	Παραγωγή ιπποφαούς	Προβλήματα προσαρμογής της καλλιέργειας στην Ελλάδα, δυσκολίες έναρξης της επιχείρησης, τοποθέτηση στην αγορά
A.17	Fereoiikos	Κόρινθος	παραγωγή και επεξεργασία σαλιγκαριών	Προβλήματα προσαρμογής της καλλιέργειας στην Ελλάδα, δυσκολίες έναρξης της επιχείρησης, τοποθέτηση στην αγορά
A.18	Κουφόπουλος	Νάξος	Τυροκομία	Παραδοσιακή επιχείρηση επεξεργασίας τοπικού προϊόντος
A.19	Τοπικές μικρές ζυθοποιείες	Τήνος, Σαντορίνη, Άργος, Χίος, κ.α		δυσκολίες έναρξης της επιχείρησης, τοποθέτηση στην αγορά
A.20	Τοπικές οινοποιητικές μονάδες	Σαντορίνη, Δράμα, Νάουσα, Λήμνος, Γουμένισα, κ.α		τοποθέτηση στην αγορά – εξαγωγές, επιπτώσεις στην τοπική οικονομία
A.21			Διαδικτυακές εφαρμογές στον αγρο-τροφικό τομέα	Ο διαδικτυακές εφαρμογές μπορούν να ξεπεράσουν τα προβλήματα απομόνωσης και μικρού μεγέθους των τοπικών επιχειρήσεων;
A.22			Διαδικτυακές εφαρμογές στον τουριστικό τομέα	Ο διαδικτυακές εφαρμογές μπορούν να ξεπεράσουν τα προβλήματα απομόνωσης και μικρού μεγέθους των τοπικών επιχειρήσεων;
A.23	ΑΒ Βασιλόπουλος	Αθήνα	Μεγάλη αλυσίδα super market	Περιορισμοί/προϋποθέσεις ένταξης τοπικών προμηθευτών φρούτων/ κηπευτικών στα δίκτυα της
A.24	Μικρά ξενοδοχεία/ εστιατόρια	Σαντορίνη, Μάνη, Ρέθυμνο, κ.α		Η λειτουργία στην πράξη του «ελληνικού πρωινού»
A.25	Βιοτεχνία ενδυμάτων	Θεσσαλονίκη	ένδυμα	Βιοτεχνία που έκλεισε ή υπολείπεται. Ποιοί είναι οι καθοριστικοί παράγοντες της αποτυχίας; Επιπτώσεις στην

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

				τοπική οικονομία
A.26	Βιοτεχνία υποδημάτων	Αθήνα	υπόδημα	Βιοτεχνία που έκλεισε ή υπολείπεται. Ποιοι είναι οι καθοριστικοί παράγοντες της αποτυχίας; Επιπτώσεις στην τοπική οικονομία
A.27	Τσιμέντα Χαλκίδας	Χαλκίδα	τσιμέντο	Το εργοστάσιο έκλεισε το Μάρτιο 2013. Ποιοι είναι οι καθοριστικοί παράγοντες της αποτυχίας; Επιπτώσεις στην τοπική οικονομία

Όπως φαίνεται από τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα, πρόκειται για 27 καταχωρήσεις οι οποίες αντιστοιχούν σε σημαντικά μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων.

Ένας αριθμός αναφέρεται σε μεμονωμένες μεγάλες, για τα ελληνικά δεδομένα, συχνά πολυχωροθετικές επιχειρήσεις. Πρόκειται για τις περιπτώσεις A.1, A.2, A.3, A.8, A.9, A.10, A.11, A.12, A.13 και A.27. Είναι σημαντικές μεγάλες επιχειρήσεις που ανήκουν σε εξω-τοπικούς επιχειρηματίες ή αποτελούν θυγατρικές Διεθνικών Εταιριών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Όπως έχει αναφερθεί στην ενότητα 1, οι επιχειρήσεις αυτές δεν εξετάζονται σαν κλειστά συστήματα αλλά ενδιαφέρουν ιδιαίτερα οι διασυνδέσεις που αναπτύσσουν με άλλες επιχειρηματικές μονάδες και αγρο-τροφικές εκμεταλλεύσεις της ευρύτερης περιοχής τους. Στην πραγματικότητα λοιπόν η μελέτη της χωρικής ενσωμάτωσης αυτών των εταιριών εξετάζει τη δραστηριότητα ενός πολλαπλάσιου αριθμού επιχειρήσεων και πρωτοβουλιών που εκδηλώνονται σε τοπικό επίπεδο.

Τρεις περιπτώσεις, A.4, A.5 και A.6, αφορούν τη μελέτη συστάδων γειτονικών επιχειρήσεων που συμμετέχουν στην ολοκλήρωση της παραγωγής ενός σημαντικού τοπικού προϊόντος (clusters). Η ευρύτερη περιοχή-βιομηχανικό σύστημα παραγωγής της γούνας στην Καστοριά, αποτελεί την πιο γνωστή περίπτωση cluster στην Ελλάδα. Στις άλλες δυο περιπτώσεις οι πρώτες ενδείξεις δείχνουν ότι ο όρος cluster χρησιμοποιείται μάλλον καταχρηστικά. Πρόκειται για ομοειδείς επιχειρήσεις που δεν αναπτύσσουν στενές σχέσεις συνεργασίας.

Χάρτης 1: Γεωγραφική θέση Μελετών Περίπτωσης: Α. Επιχειρήσεις Ιδιωτών

Οι υπόλοιπες περιπτώσεις αφορούν ενδιαφέρουσες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Οι περισσότερες από αυτές απασχολούν επανειλημμένα τον ελληνικό αλλά και διεθνή τύπο και προβάλλονται σαν πετυχημένα παραδείγματα τοπικής ανάπτυξης στην Ελλάδα της κρίσης. Το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι είναι

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

καινούργιες, ή σχετικά καινούργιες, μονάδες που ειδικεύονται στην παραγωγή νέων προϊόντων που δεν επιδοτούνται από την ΚΑΠ και παρουσιάζουν υψηλές προοπτικές ανάπτυξης. Σ' αντιδιαστολή με τις πετυχημένες μικρές μονάδες προτείνεται και η εξέταση των περιπτώσεων Α.25 και Α.26 που αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις σημαντικών κλάδων της ελληνικής μεταποίησης που δυσκολεύονται να επιβιώσουν στο πλαίσιο ενός εξαιρετικά δυσμενούς ανταγωνιστικού περιβάλλοντος.

3.2 Τοπικές κοινωνικές πρωτοβουλίες και κινήματα

Οι δράσεις που εντάσσονται κάτω από το γενικό τίτλο « τοπικές κοινωνικές πρωτοβουλίες και κινήματα» είναι ποικίλες και εξαιρετικά ανομοιογενείς. Επιβάλλεται λοιπόν η ομαδοποίηση τους σε συναφείς ειδικότερες κατηγορίες.

Αρχικά προτείνεται η ομαδοποίηση τους σε δυο μεγάλες κατηγορίες: η πρώτη περιλαμβάνει τοπικές κοινωνικές πρωτοβουλίες με σαφή οικονομικό προσανατολισμό, ενώ η δεύτερη είναι περισσότερο προσανατολισμένη σε δραστηριότητες τοπικών κοινωνικών δικτύων και κινήματων.

Τοπικές κοινωνικές πρωτοβουλίες

Με τον όρο τοπικές κοινωνικές πρωτοβουλίες αναφερόμαστε σε δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από συλλογικά όργανα σε τοπικό επίπεδο και δεν εξαντλούνται στην αποκλειστική ικανοποίηση οικονομικών στόχων. Για τις ανάγκες της έρευνας, και παίρνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ελληνικών περιφερειών διακρίνουμε 3 επιμέρους ομάδες δραστηριοτήτων: Συνεταιρισμούς (κατά κύριο λόγο αλλά όχι αποκλειστικά αγροτικούς), Ομάδες Αγροτών που στην ουσία αποτελούν μετεξέλιξη των παραδοσιακών Συνεταιρισμών στον αγροτικό χώρο και πρωτοβουλίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που στοχεύουν στην τοπική ανάπτυξη και περιβαλλοντική προστασία περιοχών.

Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση οι περιπτώσεις που προτείνονται δεν αφορούν μόνο δράσεις με θετική συμβολή στην τοπική ανάπτυξη αλλά και αποτυχημένες περιπτώσεις, οι οποίες αναφέρονται στον πίνακα με πλάγια στοιχεία.

Πίνακας 2: Τοπικές κοινωνικές πρωτοβουλίες

B.1. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ	
B.1.1	<i>Χειροποίητα πούρα Ποταμιάς Λάρισας (έκλεισε 31/12/2012)</i>
B.1.2	Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Σητείας, (λάδι, κρασί, ξύδι,ΠΟΠ)
B.1.3	Συνεταιρισμός Παραγωγών Κρόκου Κοζάνης
B.1.4	Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου και πώς συνεργάζεται με τα Mastiha shops
B.1.5	Ενεργειακή Συνεταιριστική Εταιρεία Καρδίτσας (παραγωγή ενέργειας από βιομάζα
B.1.6	Συνεταιριστικό σούπερ μάρκετ Θαλείν- Αθήνα
B.1.7	Βίος COOP- συνεταιριστικό σουπερμάρκετ- Θεσσαλονίκη
B.1.8	INKA- συνεταιριστικό σουπερμάρκετ- Κρήτη
B.1.9	Τυροκομείο Ε.Α.Σ. Νάξου
B.1.10	<i>Τα προβλήματα της ΕΑΣ Λάρισας</i>
B.2. ΟΜΑΔΕΣ ΑΓΡΟΤΩΝ	
B.2.1	Η περίπτωση του ροδάκινου σε Βέροια και Βελβεντό
B.2.2	Παραγωγή ακτινιδίων στη Ζίτσα
B.2.3	Παραγωγή τομάτας στις Πρέσπες
B.2.4	Η βιολογική παραγωγή λαδιού στη Μάνη
B.2.5	Αμπελουργική δραστηριότητα και παραγωγή κρασιού στη Σαντορίνη
B.2.6	Παραγωγή πατάτας στη Νάξο
B.2.7	Καλλιέργεια ροδιού σε Κιλκίς και Δράμα
B.2.8	Δίκτυα λαϊκών αγορών- αγορές αγροτών
B.2.9	<i>Οι αγρότες στο Θεσσαλικό κάμπο που «έφαγαν» επιδοτήσεις</i>
B.2.10	<i>Η εκμετάλλευση μεταναστών σε Μανωλάδα και αλλού</i>

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

B.2.11	Αγροτική/ μη αγροτική επιχειρηματικότητα μεταναστών
B.3. ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	
B.3.1	Τυχερό Έβρου, καινοτομίες στην αγροτική παραγωγή και στην ποιότητα ζωής
B.3.2	e-governance στα Τρίκαλα και πώς άλλαξε την καθημερινότητα των πολιτών
B.3.3	Οι πρωτοβουλίες του Δήμου Τήλου, από το δημοτικό ferry-boat και το πρώτο νησί που απαγορεύτηκε το κυνήγι μέχρι τους γάμους ομοφυλόφιλων
B.3.4	<i>Συμμετοχικός προϋπολογισμός σε δήμους της Αττικής (οι αποτυχίες ενός θεσμού)</i>
B.3.5	Η περίπτωση της Ανάβρας Μαγνησίας
B.3.6	Αστική Αγροτική Παραγωγή στη Λάρισα
B.3.7	Κοινωνικό Παντοπωλείο στο Καρπενήσι
B.3.8	Τροφοδοσία νηπιαγωγίων/ σχολείων/ νοσοκομείων/ φυλακών
B.3.9	Καλαμπάκα (Δραστηριότητες της Αναπτυξιακής Εταιρείας)
B.3.10	Καρδίτσα (Δραστηριότητες της Αναπτυξιακής Εταιρείας)
B.3.11	Σύρος (Δραστηριότητες της Αναπτυξιακής Εταιρείας)
B.3.12	Περιοχή ΒΔ Κρήτης (Δραστηριότητες της Αναπτυξιακής Εταιρείας)
B.3.13	Δήμος- Νομαρχία Θεσσαλονίκης
B.3.14	<i>Ο δήμος Ζαχάρως που «έφαγε» τις επιδοτήσεις</i>
B.3.15	<i>Ο περιορισμός της ζώνης προστασίας του Υμηττού από τους όμορους δήμους με προσφυγές στο ΣτΕ</i>

Χάρτης 2. Γεωγραφική Θέση Μελετών Περίπτωσης: Β. Συνεταιρισμοί – Ομάδες Αγροτών - Πρωτοβουλίες ΟΤΑ

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Τοπικά κοινωνικά δίκτυα και κινήματα

Στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης που ταλανίζει τη χώρα κομβικό ρόλο διαδραματίζουν πρωτοβουλίες και δράσεις των τοπικών κοινωνικών δρώντων που δείχνουν την αλληλεγγύη τους στους δοκιμαζόμενους από την κρίση, συμμετέχουν σε συλλογικές πρωτοβουλίες προστασίας του δημόσιου χώρου,

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

κάνουν συλλογικές εναλλακτικές προτάσεις αξιοποιώντας πολιτικές της Ε.Ε. αλλά και πέρα από αυτές, κ.α.

Σημειώνουμε ότι οι πρωτοβουλίες/δράσεις αυτές δεν λύνουν μακροχρόνια προβλήματα περιφερειακών ανισοτήτων, ούτε αποτελούν προτάσεις συνολικής περιφερειακής πολιτικής. Μήπως όμως εκείνες οι μακρο-πολιτικές και μικρο-δράσεις (κίνητρα, επιδοτήσεις, μεγάλα τεχνικά έργα, προγράμματα ΕΕ κλπ) που προγραμματίστηκαν και εφαρμόστηκαν έλυσαν τα προβλήματα; Πιστεύουμε λοιπόν ότι αξίζει να ερευνηθούν αυτές οι τοπικές/περιφερειακές εμπειρίες από τη σκοπιά των «κοινωνικών δρώντων» για να δούμε:

Πίνακας 3: Τοπικά κοινωνικά δίκτυα και κινήματα

Γ.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	
Γ.1.1	Κοινωνικές επιχειρήσεις Δήμου Κω
Γ.1.2	Εργοστάσιο BIOMET στη Θεσσαλονίκη (το εγχείρημα ανάληψης από τους εργαζομένους)
Γ.1.3	“Collective Courier” στην Αθήνα (συνεργατική εταιρεία κούριερ)
Γ.1.4	Λακωνική Βιοενεργειακή- επιχείρηση αποκομιδής και ανακύκλωσης απορριμάτων
Γ.1.5	Κίνηση 136- Θεσσαλονίκη (για την εξαγορά της ΕΥΑΘ από τους καταναλωτές)
Γ.1.6	Αγροναύτες στη Πελοπόννησο (δίκτυο αγροτών για απευθείας διάθεση αγροτικών προϊόντων σε καταναλωτές)
Γ.2 ΔΙΚΤΥΑ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ	
Γ.2.1	Κοινωνικό ιατρείο Ρεθύμνου (το πρώτο που δημιουργήθηκε εκτός κρίσης)
Γ.2.2	ΤΕΜ Εναλλακτικό Νόμισμα Μαγνησίας
Γ.2.3	Εναλλακτικό Πολιτιστικό Εργαστήρι Κέρκυρας (μαθήματα, αγροτική παραγωγή, τράπεζα χρόνου)
Γ.2.4	«Ο τόπος μου!» Κίνημα χωρίς μεσάζοντες στη Πιερία
Γ.2.5	Ανταλλακτικά Παζάρια
Γ.2.6	Τοπικά νομίσματα (οβολός κ.α.)
Γ.3 ΚΙΝΗΜΑΤΑ	

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Γ.3.1	Η σωτηρία του παλιού λιμανιού της Νάξου
Γ.3.2	Η ΚΙΝΟ στην Πυλιά και η μεγάλη τουριστική επένδυση της Π.Ο.Τ.Α. Μεσσηνίας
Γ.3.3	Οι τοπικές πρωτοβουλίες για το Fistiki Fest στην Αίγινα
Γ.3.4	Το κίνημα στη Κερατέα για τα σκουπίδια
Γ.3.5	Η υποστήριξη αυθαιρέτων στην παραλία της Ηλείας

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Χάρτης 3 Γεωγραφική θέση Μελετών Περίπτωσης: Γ. Συλλογικότητες

**ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ**
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

**ΕΣΠΑ
2007-2013**
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Αθροιστικές καταγραφές – γεωγραφική θέση

Ο αθροιστικός χάρτης 4 που ακολουθεί παρέχει μια συνοπτική εικόνα των επιχειρήσεων / δράσεων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για μελέτη.

Χάρτης 4: Γεωγραφική θέση Μελετών Περίπτωσης

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.